

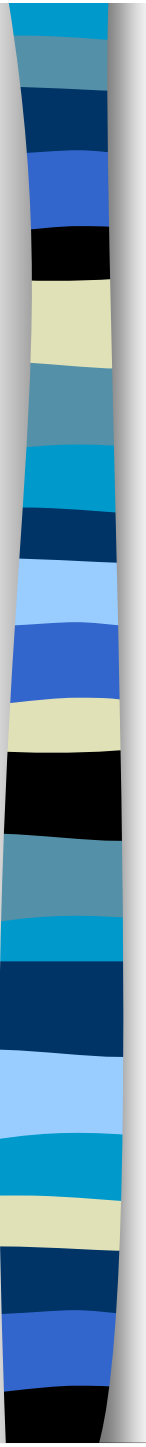
SİVİL TOPLUM NEDİR?

Panel ve Tartışma

Derleyen Prof.Dr. Nurhan Yentürk

PANEL 9:00-9:45

- Sivil Toplum Nedir Dersi ışığında, aşağıdaki listede bulunan kuruluşların hangilerini STK sayarsınız/ saymazsınız?

-
1. İnanç temelli kuruluşlar
 2. Sendikalar
 3. Savunuculuk yapan STKlar (ör: halk hareketi, sosyal adalet, barış, insan hakları, tüketici grupları)
 4. Hizmet veren STKlar (ör: okur-yazarlık, sağlık, sosyal hizmetler ve toplumun gelişmesine destek veren STKlar)
 5. Eğitim, geliştirme, araştırma gibi alanlarda aktif olan STKlar (ör: think tank'ler/düşünce üretme merkezleri, araştırma merkezleri, kar amacı gütmeyen okullar, kamu eğitimi veren kuruluşlar)
 6. Kar amacı gütmeyen medya
 7. Kadın kuruluşları
 8. Öğrenci ve gençlik demek/birlikleri
 9. Sosyo-ekonomik olarak toplum dışına itilmiş (marjinal) grupların oluşturduğu demek/birlikler (ör: yoksullar, evsizler, toprağı olmayanlar, göçmenler, mülteciler)
 10. Meslek ve iş örgütleri (ör: ticaret odası, meslek birlikleri)
 11. Topluluk düzeyinde gruplar/birlikler (ör: başkasına muhtaç olmadan kendi ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan gruplar, ebeveyn birlikleri)
 12. Ekonomik çikara dayalı STKlar (ör: kooperatifler, kredi birlikleri, karşılıklı tasarruf birlikleri)
 13. Etnik/geleneksel/yerel birlikler/kuruluşlar
 14. Çevre ile ilgilenen STKlar
 15. Kültür ve sanat ile ilgilenen STKlar
 16. Sosyal konular ve eğlence ile ilgilenen STKlar & spor kulüpleri
 17. Hibe dağıtan vakıflar & fon geliştirme organları
 18. STK ağları/federasyonları/destek merkezleri
 19. Toplumsal hareketler (ör: topraksız insanlar, barış hareketi)

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

- Avrupa'da hükümet dışında bir alan “non-governmental organizations”,
- ABD'de özel sektör dışında bir alan “non-profit sector”
- Türkçede siyasal alanın dışında, sivil topluma referans vererek “Sivil Toplum Kuruluşları”

olarak tanımlanıyor.

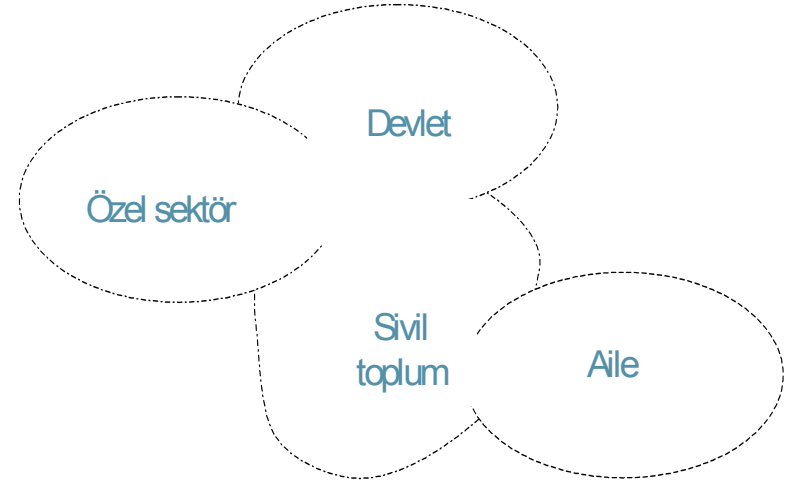
STK'LARIN ÖZELLİKLERİ

- Özetle, STK'ların en belirgin özellikleri, hükümetlerden, kamu makamlarından ve siyasi partilerden bağımsız olmaları, ikincisi ticari çıkar gözetmemeleri ve kar amacı gütmemeleridir.

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Bu durumda sivil toplumu, devlet ve piyasanın dışında kalan (aile dışı) alan olarak tanımlamak mümkün.

SİVİL TOPLUM

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

- STK'lar alanı siyasi otoritenin yönlendirmesinden uzak, devlet karşısında özerk olarak, yaptıkları faaliyetlerle piyasanın alanına girmeyen, kamusal alanda etkisi olabilen bir kolektif girişimler alanı olarak tanımlanmaktadır .

STK'LARIN ÖZELLİKLERİ

- STK'ların nihai amaçları topluma bir hizmet sunmaktır.
- Sivil toplum kuruluşlarının kendi aralarında ya da başkaları üzerinde bir iktidar oluşturma arayışında bulunmamaları önemli bir özelliktir.
- İşbirliği yapma gereksinimleri ise eşitler arası ortaklık ilişkileridir.

STK'LARIN ÖZELLİKLERİ

- Sivil toplum kuruluşları yurttaşların özgür girişimleridir.
- Bireysel özgürlüğün ortadan kalkmadığı grupları sivil toplum örgütleri olarak algılayabiliriz. Örneğin inanç temelli gruplarda bireysel özgürlükten söz etmek güç olabilir.

STK'LARIN ÖZELLİKLERİ

- Sivil toplum kuruluşlarının açık ve belli bir konuda uzmanlaşmıştırlar.
- Örneğin çevre, kadın, eğitim, gençlik STKları gibi.
- Bu özellik, sivil toplum kuruluşlarının iktidar oluşturmaya dönük olmadıkları anlamına gelmektedir.

-
- STK'lar doğrudan kendisinin yararlanmayacağı bir alanda, kapsamı belli ve sınırları belli olan konularda hizmet üretmektedirler.
 - STK'lar aynı zamanda, toplumda yerleşmiş bazı değer yargılarını, ya da hükümetler tarafından izlenen bazı politikaları, iktidar talebi olmadan, değiştirmeyi amaçlayan kampanyaları da yürüten kuruluşlardır.

STK'LARIN ÖZELLİKLERİ

- Ayrıca, STK'lar toplumda ezilen grupları savunmayı üstlenebilir.
- Kadın kuruluşları, sokakta yaşayan çocuklar, göç dernekleri vb. STK'ların temel işlevi mutlaka üyelerinin kendi yararları için çalışmak değildir.

?STK'LARIN ÖZELLİKLERİ?

- Üye olunması sınırlı olan, üye olmak için belirli bir eğitim ya da meslek alanından olmayı gerektiren kuruluşlar da dernek ya da vakıf olarak örgütlenmektedir.
- Örneğin çeşitli okulların mezunlar dernekleri, belirli bir ekonomik alanda faaliyetini sürdüren işadamları dernekleri sivil toplumun alanı içindedirler. Dernek olarak örgütlenirler. Bunlar STK olarak adlandırılabilirler mi?

?STK'LARIN ÖZELLİKLERİ?

- STK'lar mutlaka üyelerinin kendi yararları için örgütlenmiş değillerdir. Ekonomik alanda etkinlik gösterdikleri oranda sivil toplum alanının da dışına dūřebilirler. Örneęin çeşitli işadamları dernekleri

?STK'LARIN ÖZELLİKLERİ?

- STK'lar daha çok, doğrudan kendisinin yararlanmayacağı bir alanda, kapsamı belli ve sınırları belli olan konularda hizmet üretmektedirler.
- STK'ları, kendi çıkarlarını savunmak isteyen çıkar grupları ya da kendi temsil ettikleri gruplarının savunuculuğunu yaparak kendilerine sağlanan yararları artırmak için çalışan demokratik kitle örgütleri, meslek örgütleri, sendikalar gibi örgütlerden ayırmakta yarar vardır.

?STK'LARIN ÖZELLİKLERİ?

- Kendi temsil ettikleri gruplarının savunuculuğunu yaparak kendilerine sağlanan yararları artırmak için çalışan demokratik kitle örgütleri, meslek örgütleri, sendikalar gibi örgütler sivil toplumun en önemli ögeleri olmakla beraber sivil toplum kuruluşu olarak anılmaktan çok meslek örgütleri olarak anılmaktadırlar.

?STK'LARIN ÖZELLİKLERİ?

- Ancak bir çok ülkede, Türkiye'de de demokratik kitle örgütleri, meslek örgütleri, Sendikalar, örneğin TMMOB, Tabibler Birliği, Barolar toplumsal yarara yönelik çalışmalar da yapmaktadırlar.
- Ancak özellikle üyelerine yönelik ücret pazarlığı tarafı oldukları anda piyasanın bir unsuru haline de gelmektedirler.

Tarihsel olarak sivil toplum

- Avrupa tarihinde, ortaçağdan modern çağa geçerken, modern toplumun tanımlayıcı sivil toplumla ilişkili üç temel ögeden söz edebiliriz.

Tarihsel olarak sivil toplum

- Birinci öge, sanayi toplumunun ortaya çıkışıyla, ve üretimin merkezi otoritenin dışında örgütlenebildiği pazar ekonomisinin gelişmesi ve güçlenmesidir.
- Bu süreçte sivil toplum şehirde yaşayanların, şehirlilerin oluşturduğu serbest pazar ile özdeşleşir.

Tarihsel olarak sivil toplum

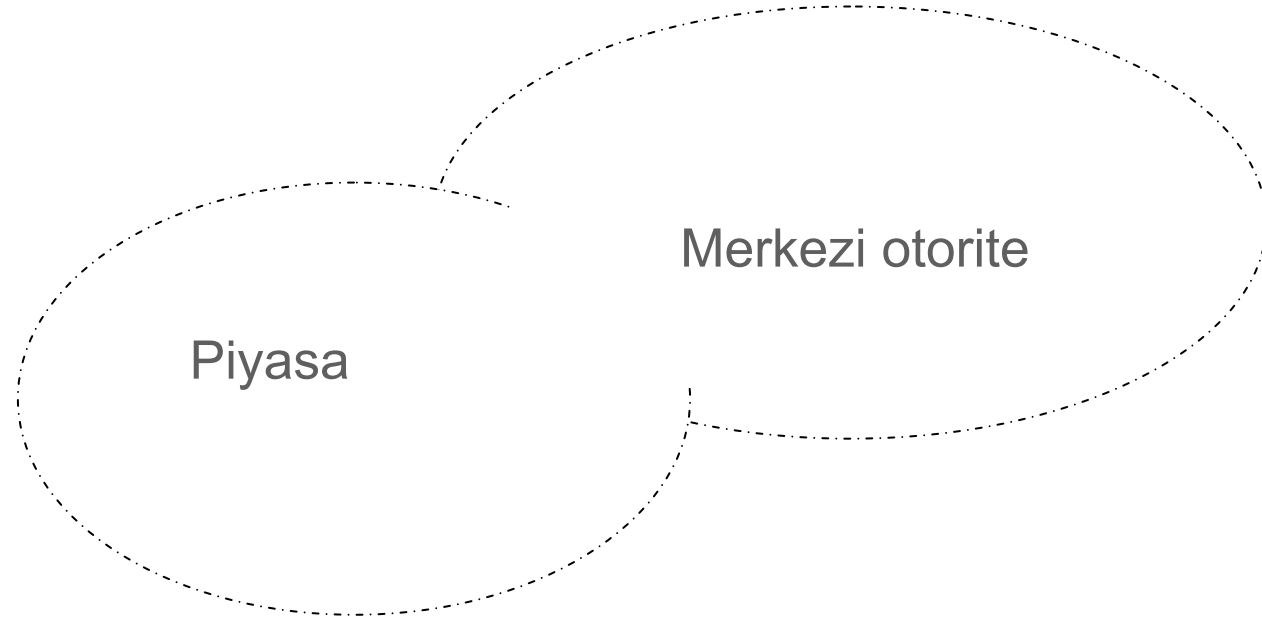
- İkinci öge ise birey kavramıdır.
- Bu kavram modern toplumla ortaya çıkıyor. Modern zamanlardan önce bütün kimlikler kan ilişkilerine, geleneğe, yahut dine göre ayarlanmış olduğu için, siz doğuştan ya köylüsünüz, ya da aristokratsınızdır ve sosyal mobilizasyonunuz yoktur. Yani bireyin aristokrasiye karşı kendi özgür üretimini/ticaretini yapma mücadelesini veren, pazarda bir yeri olan burjuvalar olduğunu görüyoruz.

Tarihsel olarak sivil toplum

- Birey denildiği zaman, tarihsel olarak burjuva anlaşılıyor. Yani modern çağa geçişte, Avrupa toplumunda, köylü olmayan, asil olmayan, sosyal mobilitesi olan, pazarda yer alan erkekler-burjuvalar. Birey kavramıyla burjuva kavramı beraber gidiyor. O yüzden de, sivil toplumun ilk ortaya çıkışında, burjuvaların varolan aristokrasiye karşı mücadelesinde, aristokrasiden belli haklar kazanmasından konuşuyoruz.

Tarihsel olarak sivil toplum

Bu nedenle sivil toplum devletin merkezi otoritenin yönetimi dışında olan toplumdur ve tarihsel olarak pazarla, piyasa ile bağlantılı olarak ortaya çıkan bir kavramdır.

Tarihsel olarak sivil toplum

- Üçüncü özellik de "sivil haklar". Yani bu bireyler, burjuvalar, serbest pazarda yer alan insanlar ekonomik olarak da çökmüş olan merkezi otoriteye sadık kalma ve onu tanıma karşılığı, özerk bir ekonomik hayat, mülkiyet hakları, serbest pazarda dolaşım hakları, talep ediyorlar; yani siyasal olmayan, doğrudan ekonomiyle ilişkili olan haklar talep ediyorlar.
- Modern toplum bu anlamda, ekonomik hakların geçerli olduğu piyasa örgütlenmesinin bulunduğu, bu örgütlenmenin güvence altına alındığı ve bireyin de devletin müdahalesi dışında, iktidara karşı haklara sahip olduğu bir toplum.

Tarihsel olarak sivil toplum

-
19. Yüzyıl → piyasa
→ birey (burjuva)
→ sivil haklar (Mülkiyet vs.)

Tarihsel olarak sivil toplum: Türkiye

- Avrupa'da modern topluma geçiş, güçsüzleşen merkezi otorite, şehir devletlerinin yaygınlaşması ve burjuvazinin yükselmesi dönemi içinde; yaşadığımız coğrafyada Doğu Roma, Bizans ve daha sonra Osmanlı gibi güçlü merkezi otoriteler var, ve buralarda piyasa, burjuva ve mülkiyet hakkı gibi gelişmeler yaşanmıyor.

Tarihsel olarak sivil toplum: Türkiye

- Doğu'nun merkezi otorite anlamında orta çağ boyunca güçlülüğü, buna karşın Batı'nın merkezi otoritesinin zayıflaması, bugün Batı'nın gücü (örgütlü ve güçlü bir sivil topluma sahip olabilmesi anlamında) Doğu'nun ise güçsüzlüğü (zayıf ve örgütsüz bir sivil toplum) olmuştur.

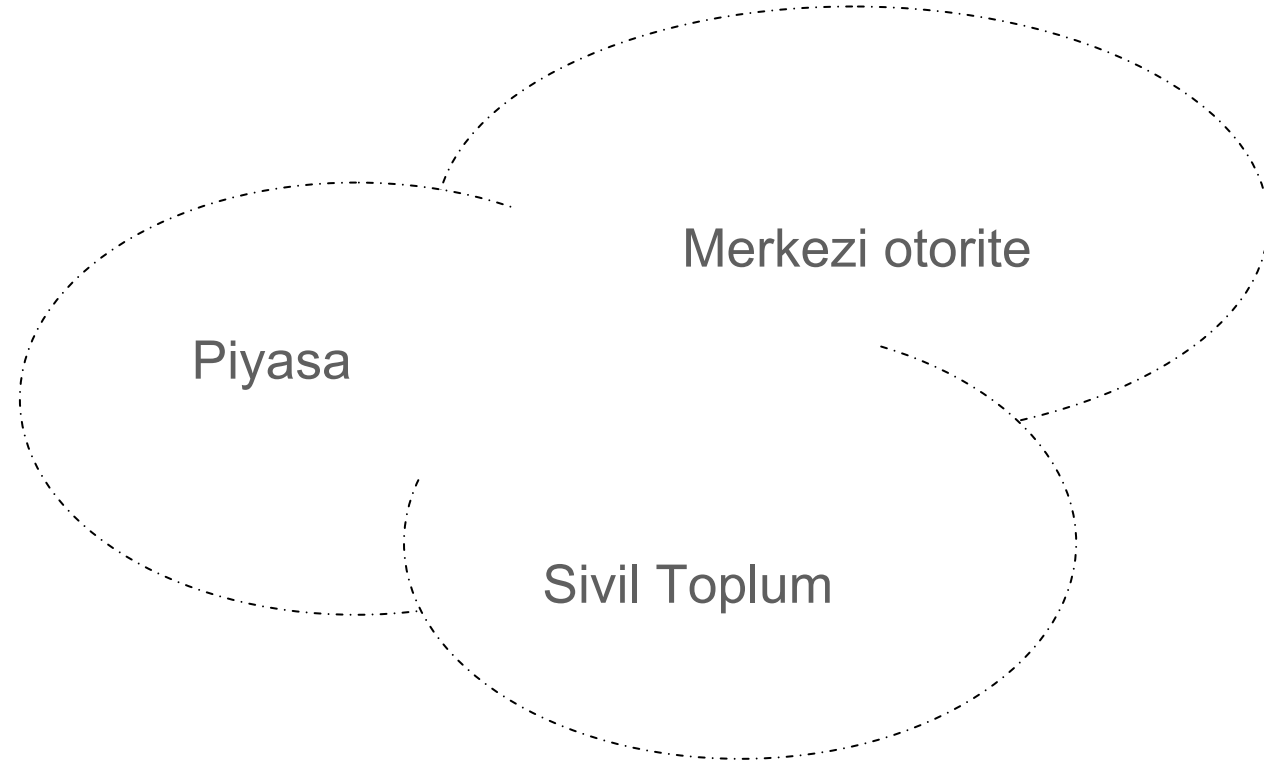
Tarihsel olarak sivil toplum: 1970'ler

- 1970'lerden başlayarak sivil toplum-demokrasi ilişkisinin kurulmaya başlandığı görülüyor. Özellikle Doğu Avrupa'da ve Latin Amerika'da oluşan totaliter rejimlerden demokratik rejimlere geçmekte sivil toplumun rolü ön plana çıkıyor.
- Sivil toplum, askeri rejimden kurtulmanın ve demokrasiye geçmenin en önemli aracı olarak düşünülüyor. Sivil toplumun görevi toplumda demokrasiyi yaygınlaştırmak, demokrasiye geçişi sağlamak.

Tarihsel olarak sivil toplum: 1970'ler

- Sivil toplum, örneğin Doğu Avrupa ülkelerinde, Sovyet rejimi altında, onunla beraber işleyen otoriter rejimlere karşı ikinci bir yaşam alanı olarak tanımlanıyor. Sivil toplum devlete karşı alternatif bir yaşam alanı.
- Bu yaşam alanında bireysel özgürlükler oluşur. Sivil toplum(un), devleti demokratikleştirmek, devleti şeffaflaştırmak, devleti topluma karşı sorumlu bir yönetim aygıtına dönüştürmek işlevini yükleniyor.

Tarihsel olarak sivil toplum: 1970'ler

Tarihsel olarak sivil toplum: 1970'ler

- 1970'ler → demokratikleşme
→ devletin şeffaflığı-sorumluluğu
→ bireysel hak ve özgürlükler

Tarihsel olarak sivil toplum: Türkiye

- Bu dönem Türkiye’de parlamenter rejimde, demokratik seçimlerin işletilmesinde, bazı ara dönemlerin yaşanmasına rağmen, önemli eksiklikler yok.
- Bu dönem Türkiye için sivil toplum örgütlerinde çok demokratik kitle örgütlerinin ön planda olduğu, demokratikleşme için kitlesel birlikteliklerin, sendikalar gibi, TMMOB gibi kurumların etkin olduğu bir dönem.

Tarihsel olarak sivil toplum: Türkiye

- Fakat Türkiye'nin çok ciddi bir demokrasi eksikliği var. Bu eksiklik parlamenter rejimde, temsili demokrasinin işleyişinde yatmıyor (bazı ara dönemler yaşanmış olsa dahi)
- Eksiklik örgütlenme hakkında, kültürel haklarda, bireysel hak ve özgürlüklerde yatıyor.

Tarihsel olarak sivil toplum: Türkiye

Türkiye için bir diğer eksiklik ise, 1980 öncesine bakıldığında, piyasanın özgür çalışmasına ilişkin bazı sorunların sürdüğü görülebilir. Örneğin mülkiyet hakkı gibi bireysel hakların kullanımında sorun yok ama merkezi devletin piyasa üzerinde kontrol yetkisi çok fazla.

Özellikle dış dünya ile ekonomik ilişkilerde hem mal hareketlerinde, hem para hareketlerinde çeşitli devlet birimleri kısıtlayıcı davranıyor. Para giriş çıkışları merkez bankası kontrolü altında, ithalat için yasak listeleri mevcut.

Tarihsel olarak sivil toplum: 1990'lar

- 1990'lı yıllar demokrasiyi topluma yerleştirme mücadelesi; yahut demokrasiyi derinleştirme mücadelesi olarak anlaşılabilir. Demokrasiyi toplum içinde sadece bir siyasal rejim olarak değil, aynı zamanda devlet-sivil toplum ilişkilerinin bir örgütlenme tarzı olarak düşünmek olarak anlaşılmalıdır.
- rnek vermek gerekirse, demokrasi fikri, partilerin olması, bu partilerin zgr olarak seçimlere girebilmeleri, bu seçimlerin özgürlüğü ve sürekliliğinin anayasal güvence altında olması, muhalefet partisinin parlamentoda temsil edilebilmesi vb. gibi özelliklerden ibaret değildir.

Tarihsel olarak sivil toplum: 1990'lar

- Demokrasiyi bir **temsili demokrasinin** olduğu siyasi rejim olarak anlaşıldığında tüm bu kurumsal işleyiş mutlaka gerekli.
- Ancak Kopenhag Kriterleri'nde varolan insan hakları, insan hakları ihlallerine karşı neler yapılacak, kültürel haklar ve özgürlükler, alttan üste doğru toplumun siyasi yaşamı denetlemesi ve siyasi yaşama katılması, altta toplumun örgütlenme hakkı gibi, bugün anladığımız **katılımcı demokrasi** için gerekli oluyor.

Tarihsel olarak sivil toplum: 1990'lar

- Dolayısıyla 1990'ların dünyasındaki demokrasinin sadece formal, siyasi partiler temelinde değil, bir toplumda artık devlet-toplum-birey ilişkilerinin düzenlenmesi olarak düşünülmesi, yani demokrasinin topluma yaygınlaşması var.
- O yüzden artık siyasi partilerin varlığının güvence altına alınmasından çok, insan hak ve özgürlüklerinin korunması ve güvence altına alınması önemli.

Tarihsel olarak sivil toplum: 1990'lar

- Kopenhag Kriterleri'nin uygulamaya sokulması demek, Türkiye'deki devlet-toplum ilişkilerinin haklar temelinde düzenlenmesi demek.
- Bireylerin dört yılda bir oy verip partilerin onları temsil ettiklerini düşündükleri temsili demokrasiden, tabandan katılımın olduğu, katılımcı demokrasiye geçiş söz konusudur. Katılımcı demokrasinin, toplumda demokrasinin gelişiminin, ana aktörleri sadece siyasi partiler değil, aynı zamanda sivil toplum örgütleridir.

Tarihsel olarak sivil toplum: 1990'lar

- Türkiye'de STK'ların faaliyetleri nicel olarak artarken, bu artışın nitel olmasını sağlayacak STK'ların sivil toplum-demokratikleşme ilişkisinin tam anlamda kurulmasında yeterince katkıda bulunamama sorunu bulunmaktadır.
- Eğer AB ile tam üyelik sürecinde STK'lar önemli bir rol oynayacaklarsa, STK'ların demokratikleşme ve demokratik toplum yaratma sürecine katkı verme işlevleri üzerinde de odaklaşmaları gerekmektedir.

Tarihsel olarak sivil toplum: 1990'lar

- Günümüzde bireysel haklardan demokratik haklara geçişte STK'lara önemli görevler düşüyor. Ayrıca demokrasinin gelişmesinde ve devletin sivil topluma açık, müzakere eden, karar alma süreçlerine insanları aktif olarak katan şeffaf bir yapıya sahip olmasında da STK'ların katkıda bulduklarını görüyoruz.

Küreselleşme ve STK'lar

- Küreselleşmenin etkisi altında STK'ların yeni rolleri incelendiğinde, 1990'lı yıllar ele alındığında siyasi, ekonomik ve kültürel alanda yaşanan en keskin olgu olan küreselleşmenin ulus devletin güçsüzleşmesi ve sosyal refah politikalarının uygulanmasını güçleştirmesi gibi sonuçları olmuştur.
- Ortaya çıkan değişiklikler arasında toplumsal dayanışma ve bölüşümü dengelemeye yönelik kurumları zayıflatmakta ya da ortadan kaldırmakta, çevre sorunlarından fakirliğe, eşitsizlikten işsizliğe kadar bir çok alanda yıkıcı etkileri olmaktadır.

Küreselleşme ve STK'lar

- Mikroelektronik teknolojisindeki gelişmeler, bilginin üretim ve kullanımının 2000'li yıllarda taşımaya başladığı özellikler, toplumda, üretim faaliyetlerine katılması olanaksız hale gelen eğitim düzeyi ve nitelikleri yetersiz, dışlanmış sayılabilecek kesimlerin oluşmasında ve artmasında etkili olmaktadır.
- Bu ekonomik ve sosyal yapı, toplumun ve insanların kendi çevresinde gördüğü ve ulus devlet tarafından çözümsüz bırakılan sorunları kendisinin örgütlenerek çözmesi için göz ardı edilemeyecek bir ortam yaratmıştır.

Küreselleşme ve STK'lar

- Sivil Toplum kuruluşları toplumsal sorunların çözümünde etkili bir aktör olarak rol oynamaya başlamıştır; ya da devletin toplumsal sorunların çözümünde etkili olması için yönlendirme, etkileme ve savunuculuk faaliyetleri ile politikaların değiştirilmesi için çalışan aktörler olarak rol oynamaya başlamışlardır.
- Diğer yandan küreselleşme sivil toplum örgütlerini de küreselleştiriyor. Çünkü çevreden insan haklarına sorunlar küresel, çözümleri ve deneyimler küresel, fon kaynakları küresel, haberleşme kanalları küresel.

Kaynaklar

- İlhan Tekeli, (2003) Katılımcı Demokrasi, Sivil Ağlar ve Sivil Toplum Kuruluşları, 15. STK Sempozyumu.
- Belge, M. (2003) Sivil Toplum Nedir? İstanbul Bilgi Üniversitesi, STK Eğitim ve Araştırma Birimi Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları no 1.
- Keyman, F. (2004) [Türkiye’de ve Avrupa’da Sivil Toplum](#), İstanbul Bilgi Üniversitesi, STK Eğitim ve Araştırma Birimi Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları no 3.
- Yentürk, N. (2006) Demokratik Kitle Örgütlerinden STK'lara: Konjonktürel bir İnceleme, İstanbul Bilgi Üniversitesi, STK Eğitim ve Araştırma Birimi Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları no 11, 2006.
- Emel K. ve Hale A. (2005) STK Eğitim ve Sertifika Programı Ders notları, İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Michael Edwards, Civil Society, Londra, Polity, 2004.